

ICONOSTASUL BISERICII MĂNĂSTIRII SOLCA -STAREA DE CONSERVARE-

Dr. Alexandrina MUSTEA*

Mănăstirea „Sf. Apostoli Petru și Pavel” din Solca este o biserică ortodoxă ctitorită între anii 1612-1622 de domnitorul Ștefan Tomșa al II-lea (1611-1615, 1621-1623) în orașul Solca (județul Suceava). Această ctitorie a funcționat ca mănăstire de călugări până la 29 aprilie 1785 când a fost desființată de austrieci, iar biserica mănăstirii a devenit biserică parohială. Mănăstirea Solca a fost inclusă pe Lista monumentelor istorice din județul Suceava din anul 2015 la numărul 420, având codul de clasificare cod LMI SV-II-a-A-05645 și fiind format din 6 obiective¹.

La începutul secolului al XVII-lea, localitatea a fost cumpărată de voievodul Ștefan Tomșa al II-lea. Acesta a înălțat aici o ctitorie domnească, cu rol de mănăstire de călugări. După cum relatează cronicarul Miron Costin, boierul Ștefan Tomșa „*direptu moldovan, din satū den Otēști, de pre riul ce se chiamă Răcătăul, în ținutul Putnei*” a ajuns domnitor în anul 1611 după ce voievodul Constantin Movilă nu a plătit birul din acel an. El a fost însoțit spre scaunul domnesc de hordele de tătari ale lui Cantemir-bei². Tot cronicarul descrie prima domnie a lui Tomșa că a fost plină de vărsări de sânge.

Neexistând nicio pisanie, nu se cunoaște anul în care s-a început construirea Mănăstirii Solca. Unele lucrări acreditează anul 1612 ca an al începerii construcției, dar nu există date precise care să sprijine această ipoteză. Cert este că biserica era gata la 18 octombrie 1614 când ctitorul i-a făcut prima danie de sate, menționându-se în acel document că „*am început și am făcut biserică și mănăstire ... care s-au sfințit întru pomenire sfinților întru tot lăudaților apostoli de frunte întâi șzători Petru și Pavel și altor sfinți apostoli*”³. Documentele și cronicile aduc precizarea că evenimentele de la sfârșitul primei domnii a lui Tomșa nu i-au permis domnitorului să finalizeze întreg complexul mănăstiresc. În cea de-a doua sa domnie (1621-1623), Ștefan Tomșa al II-lea a construit zidurile împrejmuitoare cu cele patru turnuri de sprijin din fiecare colț, stăreția și chiliile pentru călugări. Într-un document din aprilie - iulie 1623, se menționează că fiind „*scos din patria domniei sale*”, domnitorul Ștefan Tomșa „*n-a putut-o sfârși*” în prima domnie. Astfel, în a doua domnie „*a sfârșit cu totul și această sfântă mănăstire Solca... și a miluit și întărit acest dumnezeiesc hram cu sate și cu vaduri de moară și cu ȱigani și cu vii și cu alte felurite miluiri*”⁴. Ștefan Tomșa făcea mănăstirii noi danii și întăriri de proprietăți

* Expert restaurator, Muzeul Național al Bucovinei, Suceava.

¹ Lista monumentelor istorice din județul Suceava din anul 2015.

² Miron Costin - „*Letopiseșul Țării Moldovei de la Aaron vodă încoace*”.

³ Ioan Caproșu - „*Biserica Sf. Apostoli Petru și Pavel din Solca*”, în vol. Mitropolia Moldovei și Sucevei - „*Monumente istorice bisericesti din Mitropolia Moldovei și Sucevei*” (Ed. Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași, 1974), p. 267.

⁴ *** „*Documente privind istoria României*”, seria A, veac. XVII, vol. V, pp. 205-206.

într-un document din 25 iunie 1623 în care declara că a finalizat mănăstirea și biserica „care s-a și sfințit în numele sfinților, preaslăviților și întâilor stătători și apostoli de frunte Petru și Pavel”⁵. „Pentru cunoașterea istoriei epocii feudale românești pomelnicele așa-zise „ctitoricești“, format carte sau triptic, constituie importante documente istorice. Lucrat în lemn, având forma unui triptic compus dintr-un panou central și două canaturi mai scurte, pomelnicul de la Solca face parte din categoria „marilor pomelnice de lemn“, dar dimensiunile sale, de 1,27 m înălțime, 1,00 m lățime deschis și 0,450 m închis, îl situează pe primul loc în categoria acestora. O. Trafali consideră pomelnicul bisericii Solca „cel mai frumos și mai mare”. Partea de sus este acoperită de o sculptură florală, în care se deosebesc frunze mari și mărgărite. În centru, este un cerc cu marginile prelate. Cele două canaturi, care se termină în partea superioară cu un arc polilobat, sunt împodobite cu picturi. În interior, este un lung pomelnic, care prezintă o însemnătate deosebită”⁶.

Despre catapeteasma Bisericii Mănăstirii Solca nu avem foarte multe date. Se știe că în anul 1774, Nordul Moldovei a fost anexat la Austria.⁷ Titlul juridic sub care a fost cedat Nordul Moldovei este cuprins în Convenția din 7 mai 1775, și reluat în convenția din 2 iulie 1776, în care se stabileau granițele acestui ținut⁸. Acest ținut intitulat Bucovina (țara fagilor), a trecut prin numeroase transformări din punct de vedere administrativ. La începutul ocupației habsburgice, Bucovina avea nouă mănăstiri mari și unsprezece mici, numite și schituri. Cele nouă mănăstiri mari erau: Putna, Sf. Ilie, Voronețul lui Ștefan cel Mare, Moldovița lui Petru Rareș, Humorul lui Toader Bubuiog „Sucevița Movileștilor, Dragomirna lui Anastasie Crimca și a lui Miron Vodă Barnovschi, Solca lui Ștefan Tomșa și Ilișeștii Isăcheștilor”⁹. În anul 1785 au fost închise aproape toate mănăstirile. Din cele douăzeci existente, au rămas deschise doar trei: Putna, Sucevița și Dragomirna, iar la insistențele ierarhului Dosoftei Herescu, a rămas și Mănăstirea Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava, ca metoc al mănăstirii Dragomirna. Ulterior s-au confiscat averile mănăstirești din care la 29 aprilie 1786, o ordonanță imperială dispunea crearea Fondului Religionar Ortodox¹⁰. Desființarea mănăstirii a dus la decăderea complexului mănăstiresc. În anul 1785, paraclisul „Sf. Gheorghe” din turnul de poartă a fost transformat pentru o perioadă în închisoare. Chiliile de lemn au devenit locuințe pentru funcționarii depozitului de sare¹¹. Pe lângă majoritatea odoarelor care au luat calea altor mănăstiri sau au fost pierdute, catapeteasma lucrată în lemn și aurită (1613) a fostei mănăstiri

⁵ *Ibidem*, *passim*.

⁶ Ion I. Solcanu, *Pomelnicul triptic al mănăstirii Solca*, Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A.D.Xenopol”, editura Academiei Republicii Socialiste România, Iași, 1974, p. 64.

⁷ Alexandrina Cuțui, *Clerul ortodox bucovinean și Marea Unire din 1918*, Editura Militară, București, 2018, p. 41.

⁸ *Ibidem*, p. 43.

⁹ *Ibidem*, p. 64.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 67 - 68.

¹¹ Nicolae Stoicescu – „*Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*” (Direcția Patrimoniului Cultural Național, Biblioteca Monumentelor Istorice din România, București, 1974), p. 770.

a fost transportată la Arbore și de acolo la Dragomirna. În locul vechiului iconostas, a fost adusă catapeteasma de la Mănăstirea Dragomirna care a fost refăcută în 1885, când icoanele au fost pictate de către Epaminonda Bucevschi¹². O chitanță iscălită chiar de Bucevschi la Crenăuți în 5 aprilie 1887 atestă o plată făcută pictorului în valoare de 97 florini pentru iconostasul Biseicii Solca¹³.

Epaminonda Bucevschi a fost cuprins în lucrarea lexicografică din Lipsca cu o notă biografică relativ amplă în anii 1868 – 1874; era și atunci bine protejat ca pictor de cezar, de Mitropolitul Silvestru Morariu-Andrievidi; este premiat pentru pictura sa de evocare istorică. Potrivit datelor oferite de biobibliografiile dedicate lui Epaminonda Bucevschi, acesta ar fi zugrăvit peste 40 de iconostase în bisericile din Vicovul de Jos, Straja, Solca, Bilca, Moldovița, Stupca, Sf. Dumitru Suceava, Poiana Stampei, Gura Humorului, Iaslovăț, Frătăuții Vechi, Bălcăuți, Pârtești de Jos, Bălinești, Ilișești, etc. Pictază la Palatul Mitropolitan din Cernăuți, lucrări semnate de el se află în muzeele din Suceava, Câmpulung Moldovenesc, la Fundația Culturală „Leca Morariu”; Catedrala ortodoxă din Zagreb (Serbia) și catapeteasma închisorii din Suceava.

Ca și la celelalte iconostase pictate de către Epaminonda Bucevschi, cel de la Solca este pictat în stil neorenescentist, folosind culori de ulei pe suport din rășinoase. Iconostasul (catapeteasma) are 6,35 m lățime și 5 m înălțime de la dușumea și până la partea superioară a registrului proorocilor. Prelungirea Icoanei Lui Dumnezeu Tatăl în afara registrului proorocilor este de 1 m, iar Sf. Cruce are o înălțime de 1,2 m. Panourile icoanelor sunt și ele realizate tot din lemn de rășinoase, fiecare panou al unei icoane fiind confecționat din patru – cinci sau chiar șase scânduri îmbinate prin lipire și consolidate zonele de îmbinare cu papioane. Pe niciuna dintre icoane nu este scrisă denumirea icoanei sau care sfânt este reprezentat. Nu există un strat de preparație care să fi putut fi analizat din punct de vedere chimic. Pe reversul panourilor există un strat subțire de clei de origine animală. Cel mai probabil scândurile care compun panourile fiind înguste 8-20cm și subțiri de 1 cm au fost fierse în clei. Icoanele sunt încadrate în frize și ancadramente realizate tot din lemn de rășinoase, fiind profilate, având linii drepte. Policromia de pe frize și ancadramente este realizată în culori pe bază de ulei, fiind realizată imitația de marmură în nuanțe diferite de la albastru la alb. Spre icoane, policromia este ușor decroșată, astfel încât icoanele să fie încadrate de un chenar de 1 cm care a fost poleit cu bronz auriu. La tăbliile ușilor diaconești și în partea superioară a iconostasului sunt intercalate tăblii ce imită marmura de culoare roșie. La primele registre (icoane de poală și împărătești), icoana cu Sf. Nicolae și cea cu Întâlnirea Lui Iisus cu samarineanca la fântâna lui Iacov sunt așezate pe partea de nord deoarece în spatele

¹² *** Epaminonda Bucevschi (n. 1843, Iacobenii, județul Suceava - d. 13 februarie 1891, Cernăuți) a fost un renumit pictor bisericesc din Bucovina.

¹³ Oana Ruxandra Hrișcă, *Epaminonda Anibal Bucevschi (1843-1891)*- Teză de doctorat, coordonator Prof. Univ. Dr. Mihai Iacobescu, Universitatea „Ștefan cel Mare” – Suceava, 2011, p. 172; vezi și Corneliu Gheorghian, *De-ale pictorului Bucevschi*, în „Făt Frumos” an XVI, Nr. 1, ianuarie-februarie 1941, Cernăuți-București, p. 31.

acestora se află amvonul, iar scările amvonului ar fi împiedicat vizualizarea icoanelor. Astfel se face trecerea spre amvon din altar.

Starea de conservare

În prezent, catapeteasma Bisericii Mănăstirii Solca are probleme mari legate de conservarea picturii. Pe suprafața pictată s-a intervenit neprofesional, fiind prezente (la registrele inferioare) numeroase eroziuni ale stratului de culoare (datorate frotării pe suprafață a unor materiale textile îmbibate în substanțe necunoscute). Verniul care s-a folosit ca strat de protecție este îmbătrânit și brunificat. Pentru că obiectele ce formează prezenta catapeteasmă au deserved cultul religios, sunt prezente câteva arsuri provocate de lumânări. Scândurile care compuneau panourile icoanelor s-au desprins și dezlipit, antrenând astfel stratul pictural, formându-se lacune. Datorită faptului că biserica a fost închisă o perioadă lungă de timp, pe suprafața pictată cât și pe suportul din lemn sunt depuneri de murdărie slab aderentă, aderentă și ancrasată. Pe alocuri suportul din lemn policromat are lipsuri. Biserica nefiind pictată, pereții sunt împodobiți cu icoane de secol XVIII - XIX, pe lemn și pânză. Și acestea prezintă numeroase forme de degradare. Printre aceste menționăm: desprinderi active și evolutive ale stratului pictural, lacune ale stratului pictural care pot fi până la grund sau până la lemn, atac xilofag mai vechi, depuneri de murdărie aderentă și ancrasată, verniu brunificat și pe alocuri voalat.

Stranele din lemn (cel mai probabil sunt de sfârșit de secol XIX), au o stare de conservare relativ bună. Sunt prezente urme ușoare ale unui atac fungic mai vechi, sunt prezente depuneri de murdărie aderentă și ancrasată, distanțări ale elementelor din lemn, descleieri, desprinderi.

Concluzii:

Catapeteasma de la Solca are o valoare aparte fiind zugrăvită de unul din cei mai importanți pictori ai locului. Datorită stării de conservare în care aceasta se află, este necesară intervenția în regim de urgență pentru a putea fi salvată.

Foto 1. Catapeteasma ansamblu față

Foto 2. Catapeteasma –revers – murdărie aderentă și ancrasată

Foto 3. Strane din naosă

Foto 4. Distanțări ale scândurilor ce formează panoul de lemn policrom

Foto 5. Exemplu distanțări ale scândurilor ce formează panoul icoanei

Foto 6. Exemplu distanțări ale scândurilor ce formează panoul icoanei, murdărie aderentă și ancrasată

Foto 7,8. Exemple de uzură a stratului pictural datorat intervențiilor necorespunzătoare, murdărie aderentă și ancrasată

Foto 9, 10, exemple lacune până la lemn și până la grund

Foto 11, 12. Exemple lacune până la lemn, depuneri de murdărie aderentă

Foto 13. Exemplu de desprinderi ale stratului pictural până la grund și până la lemn – icoană de secol XVIII

Foto 14. Exemple lacune ale stratului pictural

Foto 15 icoană pe pânză din naosul bisericii

Foto 16. Exemple de uzură a stratului pictural datorat intervențiilor necorespunzătoare, murdărie aderentă și ancrasată

THE ICONOSTASIS OF SOLCA MONASTERY CHURCH
-STATE OF CONSERVATION-
-abstract-

Key Words: oil painting; conservation; restoration; church; painter

Solca Monastery Church was founded by ruler Ștefan Tomșa between 1612-1622. The original iconostasis of the church made by an unknown painter in 1613, was made of linden wood and gilded. It was moved to Arbore and from there to Dragomirna. In place of the old iconostasis, the tapestry from the Dragomirna Monastery was brought, which was restored in 1885, by Epaminonda Bucevschi in 1887. This new tapestry is painted in oil colors on a fir wood support, without a preparation layer. The state of preservation of the iconostasis and the icons that are in the church is precarious, which requires their urgent restoration.

BIBLIOGRAFIE

Caproșu, Ioan - „*Biserica Sf. Apostoli Petru și Pavel din Solca*”, în vol. Mitropolia Moldovei și Sucevei - „Monumente istorice bisericești din Mitropolia Moldovei și Sucevei” (Ed. Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași, 1974).

Costin, Miron - „*Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron vodă încoace*”.

Cuțui, Alexandrina, *Clerul ortodox bucovinean și Marea Unire din 1918*, Editura Militară, București, 2018.

***, „*Documente privind istoria României*”, seria A, veac. XVII, vol. V.

Hrișcă, Oana Ruxandra, *Epaminonda Anibal Bucevschi (1843-1891)- Teză de doctorat*, coordonator Prof. Univ. Dr. Mihai Iacobescu, Universitatea „Ștefan cel Mare” – Suceava, 2011.

Solcanu, Ion I., *Pomelnicul triptic al mănăstirii Solca*, Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A.D.Xenopol”, editura Academiei Republicii Socialiste România, Iași, 1974.

Stoicescu, Nicolae – „*Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*” (Direcția Patrimoniului Cultural Național, Biblioteca Monumentelor Istorice din România, București, 1974).

Lista monumentelor istorice din județul Suceava din anul 2015.